

כניסת כהן לבית חולים לצורך ביקור חולים

ענף ב: כניסת כהן לבית חולים לצורך טיפול צורך רפואי

ענף ג: כניסת כהן לבית חולים לצורך עבודה

מעשים בכל יום, שכהנים מעוניינים להיכנס לבית החולים כדי לבקר קרובי משפחה או ידידים המאושפזים שם. דא עקא, ברוב בתי החולים בזמנינו יש חששות שונים של טומאה, אשר בגינם לכאורה אסורה כניסת הכהנים לבתי החולים.

בבירור השאלה, יש להבין מהו גדר חיוב מצות ביקור חולים, וכיצד מקיימים את המצוה כהלכתה.

כמו כן, יש להקדים כמה מיסודות דיני **טומאת אהל**, הנצרכים לבירור הבעיות ההלכתיות הכרוכות בכניסת כהנים לבתי החולים.

או אז נוכל לדון כראוי בשאלת כניסת הכהנים לבקר חולים בבתי החולים, האמנם נכון יהיה לומר שקיום מצות ביקור חולים הוא **ודאי** מצוה, ואילו חשש הטומאה הוא **ספק** - וקיימא לן "אין ספק מוציא מידי ודאי".

א. בכמה מקומות בש"ס הוזכרה מצות ביקור חולים.

במסכת נדרים (לט, ב) "אמר רבי שמעון בן לקיש, **רמז לבקור חולים מן התורה** מנין, דכתיב (במדבר טז, כט) אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם, לא ה' שלחני. מאי משמע, אמר רבא, אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהם חולים ומוטלים בעריסתן, ובני אדם מבקרים אותם, מה הבריות אומרים - "לא ה' שלחני לזה".

מקור אחר למצות ביקור חולים הובא במסכת בבא מציעא (ל, ב) "דתני רב יוסף, והודעת להם זה בית חיהם את הדרך ילכו בה (שמות יח, ב). את הדרך, זו גמילות חסדים. **ילכו, זה ביקור חולים**". [והקשו: "ביקור חולים היינו גמילות חסדים". ותיצו: "לא נצרכה אלא לבן גילו, דאמר מר בן גילו נוטל אחד משישים בחוליו, ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה"].

ואילו במסכת סוטה (יד, א) אמרו חז"ל כי בביקור חולים מקיימים מצות "והלכת בדרכיו", וז"ל: "אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב אחרי ה' אלקיכם תלכו (דברים יג, ח) וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר (שם ד, כד) כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלא **להלך אחר מידותיו של הקב"ה**". מה הוא מלביש ערומים,

דכתיב (בראשית ג, כא) ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים. **הקב"ה ביקר חולים**, דכתיב (שם יח, א) וירא אליו ה' באלוני ממרא, **אף אתה בקר חולים**".

מהאמור לעיל משמע, כי **ביקור חולים** היא מצוה מהתורה. אמנם למעשה, נחלקו בדבר רבותינו הראשונים.

מצות ביקור חולים מהתורה או מדרבנן

ב. הרמב"ם פתח את דבריו בספר המצוות: "השורש הראשון, שאין ראוי למנות בכלל הזה המצוות שהם מדרבנן. העירונו עליו מפני שטעו בו רבים, ומנו נר חנוכה ומקרא מגילה בכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל יום וניחום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים". וכוונת הרמב"ם לבעל הלכות גדולות שכלל במנין מצוות העשה שלו, את מצות ביקור חולים.

ולעומתו, סבר הרמב"ם, כי מצוה זו היא מדרבנן, וכדבריו המפורשים בהלכות אבל (פרק יד ה"א) "מצות עשה של דבריהם, לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים... ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אע"פ שכל מצות אלו **מדבריהם**, הרי הן **בכלל ואהבת לרעך כמוך**, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותם לאחיך בתורה ובמצות".

אמנם הרמב"ם בהשגותיו על דברי הרמב"ם בספר המצוות, כתב: "בעל הלכות הוציאן למצוות האלו מוהלכת בדרכיו שהיא מצות עשה. באמת כתב הבה"ג וללכת בדרכיו ולהלביש ערומים לקבור מתים לנחם אבלים לבקר חולים, ומצוה אחת הן. וזה ממה שאמרו בגמרא סוטה (יד, א) אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם ללכת אחר הקב"ה, אלא מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים, מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה בקר חולים, מה הקב"ה קובר מתים אף אתה תקבור מתים, מה הקב"ה מנחם אבלים אף אתה תנחם אבלים. מכאן הוציא אותם ומנאם מצוה".

והשדי חמד (מערכת ב' אות קטז) הביא בשם ספר חקקי לב (סימן טו"ב ד"ה עוד) שגם לדעת רבנו יונה והריטב"א, מצות ביקור חולים מדאורייתא, שלא כדעת הרמב"ם. ומדברי ספר מחזה אברהם (סימן יד) שכתב: "אף שאיתא במסכת נדרים (לט, ב) **רמז** לביקור חולים מן התורה מנין, לאו למימרא שאינו מן התורה והוי רק רמז, דלעולם מן התורה היא, והאי דקרי לה רמז, משום שאינו מפורש בתורה".

נמצא איפוא, כי נחלקו הראשונים האם מצות ביקור חולים היא מצוה מהתורה או מדרבנן: לדעת הבה"ג, רבנו יונה והריטב"א, מצות ביקור חולים היא בכלל מצוות העשה מהתורה. אך לדעת הרמב"ם, מצות ביקור חולים היא מדרבנן, אלא שהיא נכללת במצות "ואהבת לרעך כמוך".

השו"ע (יו"ד סימן שלה סע' א) סתם ולא פירש, האם ביקור חולים היא מצוה דאורייתא או מדרבנן, וז"ל: "מצוה לבקר חולים, הקרובים והחברים נכנסים מיד והרחוקים אחר ג' ימים".

גדר מצות ביקור חולים - לדאוג לצרכיו או לבקש עליו רחמים

ג. והנה בגדר **מצות ביקור חולים** יש שני חלקים, המתבארים בסוגיית הגמרא בנדרים (מ, א).

לדאוג לצרכיו - כפי שמסופר שם על רבי עקיבא שבא לבקר את תלמידו, ודאג לצרכיו, ועל ידי זה החייהו: "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו. ובשביל שכיבדו

ורביצו לפניו חיה. אמר לו, רבי החייתני. יצא רבי עקיבא ודרש, כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים". וכתב ערוך השלחן (סי' שלה סע' ג) וז"ל: "עיקר מצות ביקור חולים הוא לעיין בצרכי החולה ולעשות לו מה שצריך, כדאיתא בנדרים מעשה באחד מתלמידי רבי עקיבא".

לבקש רחמים על החולה - כדברי הגמרא שם: "לא ליסעוד איניש קצירא, לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא, ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי. תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה, בתרייתא תקיף חולשיה". כלומר, אין לבקר את החולה בשלוש השעות הראשונות של היום "מפני שכל חולה מיקל עליו חוליו בבוקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בשלוש שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חוליו, ויטיאש מלבקש עליו רחמים" (לשון השו"ע יו"ד סי' שלה סע' ד). והרמ"א (שם) הביא את דברי הבית יוסף בשם הרמב"ן: "וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה".

שני חלקים אלו בגדר המצוה נפסקו בשו"ע (שם סע' ח) "ושואלים ודורשים בחולה אם צריכים לכבד ולרביץ לפניו וכיוצא בו, ושומעים צערו, ומבקשים עליו רחמים".

ד. ולכאורה נפקא מינה לקיום המצוה באמצעות הטלפון: את החלק של הדאגה לצרכי החולה מקיים גם באמצעות הטלפון, על ידי שמברר מה מצבו של החולה ומה נצרך לו. אך החלק של בקשת הרחמים על החולה מתקיים יותר כאשר נמצא בפניו של החולה, ואז מתעורר יותר לבקש עליו רחמים. וכמו שכתב באגרות משה (יו"ד ח"א סימן רכג) וז"ל: "שאף שמקיים [באמצעות הטלפון] מצוה דביקור חולים, אבל אינו שייך לומר שיצא ידי חובתו, כיון שחסר בביקור זה העניינים האחרים שיש בביקור חולים. ורק יצא מזה שאם אי אפשר לו לקיים בהליכה לשם, לא נפטר לגמרי, אלא צריך לבקרו במה שאפשר לו לכל הפחות ענין אחד או שנים, שהוא גם על ידי הטלפון". והוסיף בביאור הדברים: "אבל בחולה שאפשר לבקרו בפניו, מחוייבים לבקרו בפניו בשביל הטעם שימצא נחת רוח בזה, שאין שייך זה שלא בפניו. וגם מחמת שמהראיה מתרגש המבקר יותר ומבקש ביותר תחנונים, וכדכתב גם כתר"ה, וגם אולי מתקבלת שם התפילה ביותר משום דהשכינה מצויה שם עם החולה. וכיון שיש עדיפות בפניו, ודאי יש למאן דאפשר לבקרו בפניו, אך אם לא אפשר בין מצדו בין מצד החולה, הוא מחוייב לקיים הביקור שאפשר לו, ועל ידי הטלפון יש גם כן קיום איזה עניינים. ובכלל לע"ד אין שייך לומר שהעיקר הוא בשביל התפילה, הא כל ענין הוא חשוב מצד עצמו, והא גם כבוד ורבוץ הוזכר בגמרא ובשו"ע, וענין [מה שאמרו חז"ל כל מי שאין מבקר חולים] כאילו שופך דמים, הוזכר על כיבוד וריבוץ. אך יש חילוק בין תפלה לשאר עניינים. שבשביל תפלה היא מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, דאף שגם אחרים יתפללו, מכל מקום עדיף כשיש עוד מתפללים עליו. ובשאר עניינים היא מצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים".

ומשמע מדבריו, שמצות ביקור חולים כהלכתה מתקיימת רק כשבא לבקר את החולה בפניו, כי על ידי הטלפון לא מקיים כראוי את בקשת הרחמים על החולה, מכיון שכתוצאה מכך שאינו רואה את החולה בעיניו, אין הוא מתרגש ומבקש עליו רחמים כל כך. [אך ודאי שאם אינו יכול לבוא לבקר - "על ידי הטלפון יש גם כן קיום איזה עניינים"].

ואילו את החלק האחר במצות ביקור חולים - הדאגה לצרכי החולה, מקיים גם על ידי הטלפון, כדברי רבי יצחק הוטנר (פחד יצחק, אגרות וכתבים, אגרת לג) "נראה כי תרגומה של המלה 'ביקור' בביטוי 'ביקור חולים' אינו וויזי"ט בלע"ז, אלא שתרגומו הוא מלשון "בקורת תהיה", כלומר העיון במצבו של החולה. וכדרך שאמרו גבי קרבנות טעון בקור, שפירושו Investigation. ובמובן זה של ביקור חולים, אין שום הבדל יסודי בין שיחה טלפונית או התעסקות באופן אחר. כי הכל כלול בחובת העיון לשם עזרה במצבו של החולה. כל זה ברור מבלי שום פקפוק".

מדברים אלו נשמע שקיום מצות ביקור חולים כהלכה, פירוש, לדאוג לצרכי החולה ולבקש עליו רחמים. וכמובן, דברים אלו אמורים להיות נר לרגלי הבאים לבקר חולה בבית החולים, וכפי שיבואר להלן.

...

עתה נקדים כמה מיסודות דיני טומאת אהל, הנצרכים לבירור הבעיות ההלכתיות הכרוכות בכניסת כהנים לבתי החולים.

אופני טומאת אהל והדברים המטמאים באהל

ה. שלושה דברים כלולים באיסור טומאת מת, והם: מגע, משא ואהל, כדברי הרמב"ם (הלכות טומאת מת פ"א הלכה א-ב) "המת מטמא במגע, ובמשא, ובאהל, טומאת שבעה. וטומאת מגע ואהל, מפורשים בתורה, שנאמר (במדבר יט, יא) הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. ונאמר (שם פסוק יד) כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים. **טומאת משא מפי השמועה**, וקל וחומר הדברים, אם נבלה שהיא טומאת ערב ואינה מטמאה באהל מטמאה במשא, שנאמר והנושא את נבלתם. המת לא כל שכן. ומה נבלה שמגעה טומאת ערב משאה טומאת ערב, אף המת שמגעו טומאת שבעה, משאו טומאת שבעה".

ובהלכות אבל (פ"ג הלכה א-ג) כתב הרמב"ם: "כל כהן שנטמא למת, חוץ משה מתים המפורשים בתורה או אשתו בעדים והתראה, הרי זה לוקה, שנאמר לנפש לא יטמא בעמיו. ואחד הנוגע במת או המאהיל או הנושא, ואחד המת ואחד שאר הטומאות הפורשות מן המת, שנאמר לנפש לא יטמא בעמיו. וכן אם נכנס לאהל טמא שנכנסה לו הטומאה לוקה, אע"פ שעצמה של טומאה בבית אחר". ומסיים הרמב"ם: "ושם ביארנו שאין עכו"ם מטמאין באהל".

ויש שלושה אופני טומאת אהל:

[א] אדם או כלים טהורים שהאהילו על הטומאה, הרי הם טמאים בטומאת אהל.

[ב] האהילה הטומאה על האדם או הכלים, נטמאו בטומאת אהל.

[ג] היו הטומאה עם האדם או כלים תחת אהל אחד המאהיל מעליהם, הרי אלו טמאים.

ומה הם הדברים המטמאים באהל - פסק הרמב"ם (הלכות טומאת מת פ"ב ה"א) וז"ל: "הנפֿל אף על פי שעדיין לא נתקשרו איבריו בגידין מטמא במגע ובמשא ובאהל כאדם גדול שמת, שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם. וכן כזית מבשר המת, בין לח בין יבש כחרש, מטמא כמת שלם. ושם (הלכה ג) כתב: "אבר שנחתך מן האדם החי, הרי הוא כמת שלם, מטמא במגע ובמשא ובאהל, אפילו אבר קטן של בן יומו".

על פי זה, סיכם בספר טהרת הכהנים כהלכתה (פרק יד סע' ו) את החששות לטומאה המצויים בבתי החולים, והפתרונות [במידת האפשר] לחששות אלו: "אותם בתי חולים שיש בהם חדירים או מרתפים המיועדים לאיחסון של חלקים ואיברים מן המת ומן החי, כמו מכון פתולוגי, מעבדות, מכוני מחקר ולימוד, בנק לאיברים, חדרי מתים וכיוצא בזה [ובבתי חולים אוניברסיטאיים זה מצוי] - הרי שבכל הבנין, ואפילו הוא בעל קומות רבות וחדירים רבים, ואפילו יש שם כמה בניינים הסמוכים זה לזה ויש גג מחבר ביניהם, כשהדלת פתוחה בחדר שבו נמצא

הטומאה, עוברת הטומאה לפרוזדור ולחדרים האחרים, ומשם לחדרי המדרגות ולשאר המקומות, כך מקומה לקומה ומבנין לבנין, בכל האגפים והמחלקות.

ויש בתי חולים בארץ ישראל שנעשו בהם תיקונים וסידורים על ידי יהודים מוסמכים ויראי ה' שהפרידו את המקומות האלו בדלת לפנים מדלת, וכשאחת נפתחת השניה נסגרת, ואחר כך כשהשניה נפתחת זה רק אחרי שהראשונה כבר נסגרה. וכן כל התעלות שעוברות בהם מערכת המיזוג אויר ושאר מיכשורים, צריכים לסותמם ברשת של נקבים קטנים, וכמובן שהכל צריך להיות בפיקוח והשגחה. ומלבד זאת, מצוי שימותו חולים ויהיו נפטרים בכל חדרי בתי החולים, ובפרט בחדרי הניתוחים וחדרי הלידה. על כן יש להשתדל שהחדרים והפרוזדורים יהיו סגורים כמה שאפשר, וגם יסדרו מערכת הודעות לכהנים בכניסה לבית החולים ובעוד מקומות, המודיעה לציבור הכהנים מתי יש טומאה בתחומי אגפי בית החולים. ועוד יזדרזו [במקרה של פטירה] להעביר את החולים שנפטרו לחדר המתים המבודד, על מנת למנוע מכשול מהכהנים המצויים שם".

דין 'סוף טומאה לצאת'

ו. אולם העצות שנתבארו לעיל, לסגור ולבודד את הטומאה, מועילות רק לענין טומאת אהל, העוברת מחדר לחדר כאשר יש פתחים [בגודל טפח על טפח] הפתוחים ממקום הטומאה ועד מקום הימצאותו של הכהן. אבל פעמים רבות, גם כשהטומאה סגורה ומבודדת בתוך חדר מסויים, עדיין יש מקומות אחרים שיש בהם טומאה מדין 'סוף טומאה לצאת', ונבאר דין זה.

תנן (אהלות פ"ז מ"ג) "המת בבית ובו פתחים הרבה, כולם טמאים". ופירש הרע"ב: "כל הכלים המונחים תחת המשקוף של פתח בחלל הפתחים מבחוץ, כולם טמאים, אע"פ שהפתחים נעולים, **דגזרו חכמים** טומאה על המקום שהוא דרך יציאת טומאה שסופו של מת לצאת דרך שם". כלומר, פתח אשר עתידים להוציא דרכו את המת מהאהל שהוא נמצא שם, ועל ידי הוצאה זו יטהר האהל מטומאת מת. אף על פי שהפתח הזה נעול וסתום, מכל מקום אנו דנים את הפתח הסגור כאילו הוא פתוח - משום שסופו להיפתח והטומאה תצא דרכו. ועל כן אסור לכהן לעמוד תחת המשקוף או תחת גגון, הנמצא מעל דלת היציאה, **גם כשהדלת נעולה**, מדין 'סוף טומאה לצאת'.

והנה בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן כד) הביא מחלוקת הראשונים, האם הכהנים צריכים להחמיר ולא לצאת בשערי החצרות ושער העיר, עד שיוציאו את המת בפתחים אלו, מדין 'סוף טומאה לצאת', ופסק: "ונראה הטעם כיון דרש"י פירש בפרק הדר (עירובין סח, א ד"ה עד שלא ימות), דמה שטמא הפתח שסוף הטומאה לצאת שם, אף ע"פ שאינו תחת האהל של מת, **הלכה למשה מסיני הוא**, ואין טעם בדבר. נוכל לומר כיון דמילתא בלא טעמא הוא, הבו דלא לוסיף עלה, ונימא דכך היא הלכה **דווקא באותו פתח שמוציאים אותו תחילה מתוך האהל אל תוך האויר**, הואיל ובאותו יציאה נטהר האהל יאמרו הלכה שאותו פתח טמא, ולא מכאן ואילך. ואע"ג דרש"י פרק קמא דביצה (י, ב ד"ה כולם טמאים). פירוש **דגזירה דרבנן היא**, וכן בפירוש המשניות פרק שלישי דאהלות נמי פירש [הר"ש] **דגזירה דרבנן** על הפתחים. ומכל מקום, אפילו אי גזירה דרבנן נראה דמכל שכן יש לחלק, דלא גזרו חכמים אלא בפתח הראשון שבו מוציא המת לאויר העולם". מחלוקת זו, האם הכהנים צריכים להחמיר ולא לצאת בשערי החצרות ושער העיר, הובאה ברמ"א (יו"ד סי' שע"א סע' ד) שהכריע: "והמקיל לא הפסיד, במקום שלא נהגו להחמיר".

על כל פנים, בדברי תרומת הדשן הוזכרו דברי רש"י בכמה מקומות בדין 'סוף טומאה לצאת', אשר כאמור, לכאורה מצינו בהם סתירה, אם איסורו **מהתורה** [הלכה למשה מסיני, רש"י ביצה (לח, א) ד"ה בדאורייתא] או **מדרבנן** [רש"י ביצה (י, א) ד"ה כולם טמאים], וצ"ע.

ואף לדינא נחלקו הפוסקים בזה. בש"ך (יו"ד סימן סימן שעב ס"ק ב) מפורש שאיסורו **מדרבנן**, אולם כבר השיגו המגן אברהם (או"ח סימן שמג ס"ק ב), וכן דעת החכמת אדם (סימן קנט סע' ח) שאיסורו **מהתורה**.

ז. בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קפד) סיכם את הכללים בדין 'סוף טומאה לצאת':

"[א] פשטות משמעות הפוסקים בשו"ע (יו"ד שעא סע' ד ברמ"א). דעד כאן לא פליגי אלא בשער העיר, אם גם בזה סוף טומאה לצאת כיוון דאיפסק אויר, אבל כל דלא איפסק אויר, אפילו כמה חדרים זה לפנים יש גדר סוף טומאה לצאת, כיון דהטומאה עתידה שתצא שם הרי הוא כאילו היא כבר שם.

[ב] דעת המחמירים, דאפילו באיפסקי אויר יש חומרת סוף טומאה לצאת. ובזה מסתבר כדעת המקילים שבתשובת תרומת הדשן, אם לא משום חשש שמא יבוא המת פתאום, כמו שכתב בתשובת מהרי"ט ובפוסקים.

ואי לאו דמסתפינא אמינא, דגם לדעת המחמירים ופשטות ההלכה דכל החדרים נאסרים. וכן היא דעת הגר"א (באליהו רבה פ"ז דאהלות), מכל מקום יש הבדל בין פתח הראשון לשאר הפתחים. **דבפתח ראשון סוף טומאה לצאת הלכה למשה מסיני**, דהיינו מן התורה. ודין סוף טומאה לצאת של שאר הפתחים אחר כך מדרבנן".

ומבוארים בדבריו הכללים הבאים בדין 'סוף טומאה לצאת':

[א] מחלוקת הפוסקים שהביא הרמ"א הנ"ל [אות ו], נאמרה רק בדין יציאה **משער העיר**, אם גם בזה נאמר דין 'סוף טומאה לצאת' כיון שיש הפסק אויר בין מקומו של המת לפתח שער העיר, ובזה מסתבר כדעת המקילים.

[ב] במקום שאין הפסק אויר, כגון בבית אחד שיש בו כמה חדרים, זה לפנים מזה, יש להחמיר.

[ג] גם לדעת המחמירים הנ"ל, יש הבדל בין **הפתח הראשון שממנו יצא המת**, שאיסור הטומאה במקום זה הוא **מדאורייתא**, לבין **הפתחים האחרים שיוציאו משם את המת**, שאיסור הטומאה שם אינו אלא **מדרבנן**.

[ובדרך זו יישב הגר"ש וואזנר את סתירת דברי רש"י הנ"ל, שבמקומות שכתב כי דין 'סוף טומאה לצאת' **מדאורייתא**, כוונתו **לפתח הראשון שממנו יצא המת**, ובמקומות שכתב שאיסורו מדרבנן התכוין **לפתחים האחרים שיוציאו משם את המת**].

טומאה בחדרים הסמוכים לחדר שבו נמצא המת

ח. בירושלמי (כלאים פ"ט ה"א) "תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש". ומסופר שם על רבי יוסי שהיה יושב ושונה בבית המדרש, והיתה שם טומאת מת, ורבי יוסי לא מחזה במי שרצה להישאר בבית המדרש ולא לצאת ממנו כדי שלא להתבטל מתורה. וכתב הריטב"א (כתובות יז, א ד"ה ת"ר מבטלין ת"ת) שמדברי הירושלמי נמצא "דסבירא להו לבני מערבא דטומאת כהנים אפילו **בדאורייתא** נדחית מפני תלמוד תורה. ופליגו אתלמוד דילן שלא התירו זו אלא לטומאה **דרבנן** ארץ העמים ובית הפרס כדאיתא בפ"ק דעכו"ם (ע"ז יג, א)". ומפורש איפוא, לפי הירושלמי שהתירו איסור דאורייתא של טומאה או כלאיים משום מצוה או משום כבוד הבריות [כמבואר שם

לענין הורדת בגד כלאים שלבוש בו שיש בו איסור דאורייתא]. אולם לדעת הבבלי, רק איסור **דרבנן** הותר משום מצוה או משום כבוד הבריות.

וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' שעב סע' א) "אף על פי שהכהן אסור ליכנס לבית הפרס (פירוש, שדה שאבד בה קבר ושנחרש בה קבר ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים, אם צריך לילך שם לישא אשה או ללמוד תורה ואין לו דרך אחרת, יכול לעבור דרך שם אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר. וכן אכל העובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו, וכן מטמא בטומאה של דבריהם לדון עם עובדי כוכבים ולערער עמהם מפני שהוא כמציל מידם, וכן כל כיוצא בזה". וכתב הרמ"א: "כהן ששוכב ערום והוא באהל עם המת ולא ידע, אין להגיד לו, אלא יקראו לו סתם שיצא כדי שילביש עצמו תחלה. אבל אם כבר הגידו לו, אסור להמתין עד שילביש עצמו. ודוקא אם הוא באהל המת שהוא טומאה דאורייתא, אבל אם הוא בבית הפרס או ארץ העמים שהיא טומאה דרבנן, ילביש עצמו תחלה דגדול כבוד הבריות".

וכתב הש"ך (ס"ק ב) וז"ל: "נראה דוקא נקט באהל המת, אבל אם בבתים הסמוכים לבית שהמת בתוכו אע"פ שהן ג"כ טמאים כדלעיל (סימן שעא ס"ד). מכל מקום יש לומר דאינו אלא טומאה דרבנן כדאיתא בטור סי' זה ופוסקים עיין בית יוסף דדבר תורה אוהל שיש בו חלל פותח טפה טהור ע"ש. וכשהבית שהמת בתוכו סתום מכל צד נמי **ליכא בבתים הסמוכים טומאה אלא מדרבנן**, משום דסוף הטומאה לצאת, ואם כן בבתים הסמוכים בכל ענין ילביש עצמו תחלה".

ומבואר בדבריו שרק באהל המת עצמו הטומאה מדאורייתא, אבל בבתים הסמוכים לאהל המת, הטומאה היא רק **מדרבנן**. ולכן פירש הש"ך את דברי הרמ"א שלכהן השוכב ערום באהל המת והגידו לו שיש שם מת, אסור להמתין עד שילביש את עצמו משום שאהל המת מטמא מדאורייתא, וכידוע איסור דאורייתא אינו נדחה מפני כבוד הבריות. אבל בבתים הסמוכים לאהל המת, רשאי ללבוש בגדיו תחילה, מפני שאיסור הטומאה אינו אלא מדרבנן, ומותר משום כבוד הבריות.

ולמדנו מדברים אלו:

[א] מותר לכהן להיטמא **בטומאה מדרבנן** לצורך מצוה, כמפורש בשו"ע.

[ב] לדעת הש"ך איסור הטומאה בחדרים הסמוכים לחדר שבו נמצא המת, הינו **מדרבנן** ולא מדאורייתא.

• • •

ט. ומעתה נשוב לדון בשאלה האם מותר לכהנים להיכנס לבתי חולים כדי לקיים מצות ביקור חולים.

ולכאורה מצות ביקור חולים היא **ודאי** מצוה מהתורה או מדרבנן, ואילו במקום שבו הטומאה היא רק ספק - וקיימא לן "אין ספק מוציא מידי ודאי". וכן יש לצרף לכך את ההלכה המפורשת בשו"ע הנ"ל [אות ח] שבטומאה האסורה מדרבנן, מותר לטמא עצמו לצורך מצוה, וכפי שכתב בשבט הלוי, בהמשך דבריו המובאים לעיל [אות ז] "וכיון שכך [כוונתו למבואר בדבריו, שאיסור הטומאה בפתחים האחרים שיצא משם המת [מלבד הפתח הראשון] הוא מדרבנן] היה לכאורה מקום להתיר למצות ביקור חולים על פי המבואר בשו"ע (יו"ד סי' שעב סע' א) דמותר לטמאות עצמו בטומאה מדרבנן לצורך נחום אבלים או לקראת מלכי גויים, וכל שכן מלכי ישראל, ובספר ערוך השלחן שם כתב, דהוא הדין לביקור חולים, דמותר".

וכל זה בבתי החולים בארץ ישראל, אבל בבתי החולים בחו"ל, יש סניף נוסף לקולא, והוא שרוב המתים בבתי חולים בחו"ל, יש בהם רוב מתי נכרים, אשר אינם מטמאים באהל [כמפורש ברמב"ם, הובא לעיל **אות ה**]. והשאלה היא איפוא הלכה למעשה: האם הותר לכהן להיכנס לבתי חולים למטרת ביקור חולים ויולדות.

החולים נמצאים ב'חזקת חיים'

י. על מדוכה זו ישבו רבותינו הפוסקים האחרונים, מאז נוסד המוסד הנקרא 'בית חולים' [ויש המקפידים לקרוא לו 'בית רפואה'].

רבי שלמה יהודה טאבאק, דומ"ץ סיגעט, בשו"ת תשורת ש"י (סימן תקנט) נשאל: "האם מותר לכהן לכווס בבתי החולים הגדולים לבקר את החולה, כי כמעט אין יום שלא ימצא שם על כל פנים חד בר מינן ישראל, ומונחים שם בחדר סמוך הקבוע לזה". ורצה השואל "לצדד לקולא לצרף דעת הפוסקים [כוונתו לדברי הראב"ד בפ"ה מהלכות נזירות הי"ז] דבזמן הזה דכולם טמאי מתים משום דליכא אפר פרה ליכא איסור תורה לכהנים מלטמא למת".

והשיב התשורת ש"י: "דפשיטא דיש להקל משום **דרוב חולים לחיים, ויש להם חזקת חיים**. אך כל זה אם אי אפשר לעמוד על הדבר, אבל סתמא יכול לעמוד על הדבר לשלוח את מי שאינו כהן לפניו אל בית החולים ולשאול שם אם ימצא ישראלים, או ילך לחדר הנ"ל ויראה. דבכהאי גוונא אין לסמוך על חזקת חיים ועל רוב חולים לחיים, דהא כתב בחידושי הרמב"ן (גיטין כח, א ד"ה הא דתנן) בדין הניחו חולה או זקן דהא דמניחין אותו בחזקת שהוא חי, זה משום דאי אפשר לתקן ולחוש, עיי"ש. ואם כן כאן שאפשר בקלות לעמוד על הברירה, אין לסמוך על החזקה מלכתחילה".

ואף שבבית החולים הוחזק במת בכל יום יותר מג' ימים, ולכאורה היה מקום לומר שהיות ויש חזקה כזו, אי אפשר להיכנס לבית החולים - חידש התשורת ש"י: "דאין מקום הבית חולים גורם לומר דהוחזק אותו מקום, אלא כל מי שמת שם מעלמא הוא וחוליו ועתו גורם לו לבדו, ולא ראה מזה דבכל שעתא יתרחיש מיתה ח"ו, וליכא להחזיק מאדם לאדם". ולמעשה, הכרעתו היתה שאם יכול לברר אם יש מת ישראל בבית החולים מקודם שיכנס, מחוייב לברר. ואך כאשר אי אפשר לברר, מסיבה כל שהיא, אין למנוע מלבקר חולה משום מצות ביקור חולים, כדבריו: "כאן **דיש מצות ביקור חולים** אין למנוע כשאי אפשר לחקור".

אולם בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן רה) נקט כי **המצאות בבתי חולים בזמנינו השתנתה לחלוטין**, ממה שהיה בזמן שהתשורת ש"י כתב את דבריו. **וכיום יש בבתי החולים הגדולים ודאי טומאת מת**: "כבר כתבתי בתשובה, דזה הרבה שנים אשר אני מורה הלכה למעשה לכהנים בכל האפשר שלא לבקר בבתי חולים כאן, והטעם כי נשתנו הבתי חולים בזמנינו. כי ידוע שבכל בית חולים יש להם הרבה איברים שלמים ממתים מונחים במרתפיהם ובמעבדות שלהם והם מונחים שם תדיר להתלמד בהם, וגם יש להם עצמות ממתים שלמים רוב בנין ורוב מגין וזה ידוע ומפורסם לכל. וכן שאלתי ונתברר לי שכן הוא בכל בתי חולים בלי ספק, ולכן אין כאן [רק] **החשש** שמא ימות, או שמא יהיה שם מת בשעה שנכנס. אלא **המצאות היא שלעולם ישנם שם טומאות מת המטמאים באהל**. ומזה כתבתי בתשובה אחת לחלוק על רב אחד שכתב להתיר לכהן ליכנס, וסמך עצמו על תשובת תשורת ש"י שהתיר בזמנו ליכנס לבקר. וכתבתי לו דאינו דומה כלל לדהתם מטעם הנ"ל".

המשנה הלכות חזר על דבריו במקום נוסף (שם סימן רז), לאחר שהשואל הביא בשם האדמו"ר רבי יואל מסאטמר שאסר לבקר חולה בבית חולים, וכתב: "ואני מורה אפילו לכהן שאשתו ילדה בביה"ח שאל יכנס לבית החולים, וגם לכהן בעצמו אפילו הוא חולה קצת, כל שאין בו סכנה, מאד קשה להתיר ליכנס לבית החולים, וכגון לבדיקות וכיוצא בזה מה שנוהגים כעת, או לרפואה מועטת. כי כל זה כיון **דהאידינא בתי החולים הם טמאים ודאי**, ולא דמי למה שכתב בשו"ת תשורת ש"י להתיר בזמנו, וכתבתי שאינו דומה בתי חולים של השתא שלהם, **וכהאי גוונא ודאי שגם התשורת ש"י היה אוסר**. מכל מקום לא יצאתי בזה בתוקף, כי אולי הוא בכלל הנח להם לישראל, ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים. גם כי זה אולי הוא כמעט אשר אין רוב הציבור יכולים לעמוד בה, אבל ודאי שומר נפשו ירחק מהם, אם לא שיוודע בבירור שאין בבית החולים זה טומאת אברים או ממשות, וזה כמעט אין במציאות כמובן" [ובהמשך דבריו דן שם מדוע אין נוטלים ידים כאשר יוצאים מבית חולים, כדין היוצא מאהל המת].

מאידך, מדברי הגרש"ז אויערבך (מנחת שלמה ח"ב סימן צו אות כא) נראה שהסתמך על סברת התשורת ש"י. ואף שבתחילת דבריו נטה לאיסור, בנימוק: "שבנדון דידן אם יש מת בבית החולים הרי הטומאה ידועה וברורה להרבה אנשים, ומניין שמותר לכתחילה אף בכהאי גוונא שאפשר לבקש מאחרים לבקר במקום ולברר אם יש שם מת. וכמו שאסור ליכנס לבית שיש שם גוסס, כמו כן גם בזה. ותו, דגם דכמו שכתבו התוספות בסופ"ב דכתובות דלפיכך גזרו טומאה על בית הפרס, אע"ג שהוא ספק טומאה ברשות הרבים, **מפני שהוא דבר קבוע**... ולכן צריך כהן להימנע מליכנס לבתי החולים הגדולים [בארץ ישראל] לקיים מצות ביקור חולים". ומסיים הגרש"ז: "אך בשו"ת תשורת ש"י (סימן תקנט) כתב שמותר לו להיכנס לבקר חולים, כי יש להעמיד את החולים על חזקתם שהם חיים, וגם יש לסמוך על הסוברים דסוף טומאה לצאת הוא רק מדרבנן, וגם יש סוברים שטומאה העוברת מחדר לחדר היא רק מדרבנן".

ומסקנתו: "ולכן אם אי אפשר לו לברר, מותר לו ליכנס משום מצות ביקור חולים".

בבתי חולים שיש בהם רוב גויים ניתן להסתמך על כך

יא. גם רבי משה פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קסו) נדרש לשאלה "בדבר כהן שצריך לבקר חולה בבית חולים, אם מותר". וכפי שעולה מתשובתו, הנדון היה בבית חולים בחו"ל, שבו רוב המתים אינם יהודים. ותשובתו של רבי משה היתה: "הנה האיברים הנמצאים בבתי החולים **יש למיזל בתר רובא דרובא שהם של נכרים**, דמלבד זה שבמדינתנו [ארה"ב] הוא רוב נכרים במידה מרובה, מלבד זה הנה רובא דרובא של ישראל אין מרשים לנתח את המת, ובלא רשות מהקרובים אסור להם מדינא דמלכותא לעשות ניתוח. ואף כשנזדמן שמרשים הקרובים לעשות ניתוח, מתנים שיחזירו להם האברים. וממילא ישנם רק מיעוטא דמיעוטא דרשעי ישראל שמניחים אף ליקח אבר ממת קרוב שלהם. לכן מדינא **יש למיזל בתר רובא שהם של נכרים שנפסק מעיקר הדין שאין מטמאין באהל**".

ומסקנתו: "ולכן לצורך גדול יש להתיר לכהן לבקר חולה קרוב, מפני צערו הגדול, כשהחולה הוא אביו או בנו, ומשום שלום המשפחה כשהם קרובי אשתו, וכל שכן כשאשתו חולה שהוא ענין שלום בית וכדומה. אבל יברר מה שאפשר לו אם יש שם עתה מת ישראל". וכאשר החולים הישראלים הם מיעוט "יש לסמוך כשאי אפשר לברר שחולי ישראל הם מהרוב חולים לחיים, והמתים הם מהנכרים שהם הרוב הגדול מהחולים".

ולכאורה לא נתפרש בדבריו, מה הדין במקומות שרוב החולים הם ישראל, ומשמע שלא התיר בזה.

ספק טומאה ברשות הרבים - טהור

יב. בכמה מקומות בש"ס (נזיר נז, א; סוטה כח, ב) מפורש הכלל "ספק טומאה ברשות היחיד, טמא. ברשות הרבים, טהור". ולפי זה היה מקום להתיר לכהן להיכנס לבית החולים לבקר חולים, שכן זהו ספק טומאה ברשות הרבים, אשר דינו "טהור".

אלא שבדין "ספק טומאה ברשות הרבים, טהור", המרחשת (ח"א סימן ב אות ג ס"ק יז בהג"ה) הסתפק: "האם מותר לכהן לטמא עצמו בספק טומאת מת ברשות הרבים, דשם לא נאמרה ההלכה לספק טומאה ברשות הרבים טהור, אלא באם נטמא, שבזה באה ההלכה וחידשה שהוא טהור, אבל לכתחילה אסור לכהן לטמאות עצמו לספק טומאה ברשות הרבים, ככל ספק איסור תורה שהוא לחומרא. או כיון דסוף כל סוף הוא טהור, אם טימא עצמו, הרי אין כאן טומאה, ומותר לטמאות עצמו לכתחילה, שהרי טהור יהיה". ומסקנתו שאסור, וגם אם אינו עובר על לאו ד"לא יטמא", מכל מקום עובר באיסור לאו "דלא יבוא", כיון "שיש ספק במציאות, והרי אפשר שיש כאן מת, הרי הוא עובר על לאו דלא יבוא מספק, ככל ספק איסורים שבתורה, דספיקו לחומרא". כלומר, יתכן בהחלט שאף על פי שאין דין טומאה אך יש איסור להיטמא.

לכן, הגרש"ז אויערבך, בתחילת דבריו הנ"ל [אות ט] בנדון כניסת כהן לבית חולים, כתב: "נראה דאין לסמוך על הא דספק טומאה ברשות הרבים שספיקו טהור, שהרי כתב המרחשת, שכהן המטמא עצמו בספק טומאה ברשות הרבים, אף שאינו עובר על לאו של לא יטמא, מכל מקום עובר על לאו דלא יבוא מספק, דאע"ג שבגלל הכלל של ספק טומאה ברה"ר הוא טהור, מכל מקום הרי נכנס מספק באהל המת".

וכן מבואר בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א יו"ד סימן תרעז) בנדון דידן: "והנה אף דספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור, מכל מקום יש מהפוסקים דס"ל דהיינו דווקא לענין טומאה וטהרה, אבל לענין איסור, דינו ככל איסורים, וספקו אסור. ובסוטה גופא, מקור דין ספק טומאה ברשות היחיד הוא רק לענין טומאה, דטמא ודאי, ולא לדיני איסור והיתר, שצרתה מתייבמת, וכמבואר ברמב"ם פ"ו דיבום (ועי' חידושי הגר"ח הלוי שם). והוא הדין לגבי רשות הרבים, רק לדיני טומאה ספקו טהור, אבל לענין איסור לטמא עצמו, אסור אפילו בספק טומאה ברשות הרבים. ולכן חייב הכהן להיזהר לא להיכנס אפילו במקום דהוי רשות הרבים, וכן שמעתי שהגה"ק מסאטמר רבי יואל טייטלבוים הזהיר על כך".

יג. לעומתם, בשו"ת בית אבי (ח"ב יו"ד סימן צט) הביא את דברי המנחת חינוך (מצוה רסג) "דהיכא שנזדמנו יחד איסור וטומאה בספק אחד והוא ברשות הרבים, שמצד הטומאה דינו להקל מפני שנמצא ברה"ר, ממילא מקילין גם בצד האיסור מכלל כלל זה דספק טומאה ברה"ר ספיקו להקל, דמכיון שתלוי זה בזה מקילין בשניהם". וכתב לפי דבריו: "ממילא כאן, כיון שהכהן לבוש בכסות ועל הכסות וגם עליו הספק לענין טומאה, אמרינן שגם הוא וגם כליו טהורים, ממילא ליכא גם איסור עליו גם כן כיון שהשאלה היא על שניהם גם יחד".

סברא נוספת להתיר לכהנים כניסה לבתי חולים לצורך ביקור חולים, כתב הבית אבי: "על פי מה שראיתי בשם הגאון רבנו חיים הלוי מבריסק, שכתב דמה דאמרינן שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, היינו שהתורה עשתה להספק כוודאי טומאה, אבל לא עשתה התורה זאת בתורת ודאי של טומאת מת, אלא רק סתם טומאת שריץ

ונבילה, שהרי הספק הוא בעצם אם יש כאן מת. ולכן היכא שאינו חייב רק בטומאת מת, ממילא אע"פ שברשות היחיד ודאי טמא, מכל מקום אינו ודאי טומאת מת. ולכן כהן שאינו מזהר רק על טומאת מת, גם בספק טומאה ברשות היחיד, אינו לוקה גם על לאו דלא יטמא בספק, דמכל מקום עצם הענין מוטל בספק. ולכן על פי חידושו של הגר"ח, מותר לכהן ליכנס לבית החולים".

טומאת כהנים וייחוס כהנים בזמנינו

יד. להלכה ולמעשה, צירף הבית אבי סיבות נוספות להתיר לכהנים להיכנס לבית חולים, לצורך ביקור חולים: "דכאן איכא ספק ספיקא, ספק אם יש שם מת. ואם תמצי לומר יש שם מת, שמא מת עכו"ם הוא, והרמב"ם פסק בפ"ה מהל' טומאת מת, דקברי עכו"ם אינם מטמאים באהל. ואע"פ שהתוספות (ב"מ קיד, ב) פסקו דכן מטמאים באהל, על כל פנים יש עדיין ספק ספיקא, שמא הלכה כהרמב"ם וסיעתו שמת עכו"ם אינו מטמא באהל, ושמא **הלכה כהראב"ד שכהנים בזמן הזה טמאי מתים**, ומותרים לטמא את עצמם. ויש עוד ספק לקולא, על פי מה שכתב הריב"ש בתשובה (סימן מד) והחזיק אחריו המהרשד"ם בתשובה (אבן העזר סימן רלה) בענין שבויה לכהן, דכתב שם להקל מטעם ספק ספיקא. ספק **שמא לאו כהן הוא, כיון דכהנים בזמן הזה שאין להם כתב היחס אינם רק ספק כהנים**, ואם תמצי לומר שהוא כהן שמא האשה לא נטמאה. ועי' ברמ"א (או"ח סימן תנז) שכתב דבזמן הזה לא מחזיקין לכהנים בודאי כהנים, עי"ש במג"א. ובמג"א (סימן רא ס"ק ד) שכתב דעכשיו אין אנו מזהרים להקדים הכהן אע"פ שקדימה הוא מהתורה משום שאין אנו בקיאים בייחוס כהונה. ויש לצרף עוד שיטת הש"ך (בסי' שעב סק"ג) דאהל הסמוך הוי רק מדרבנן".

וכעין זה כתב בשו"ת דברי יציב (חלק ב סימן רכח) בתוך דבריו בנדון כניסת כהנים לבית המדרש שבתוך בית חולים. ולאחר שהעלה כי אין שם חשש של סוף טומאה לצאת, מכיון שאין מוציאים משם את המתים. והנדון הוא בחדרים הסמוכים למת, אשר לדעת הש"ך הטומאה בהם היא מדרבנן, הוסיף כי יש להקל "בפרט **בכהני דידן דכהני חזקה נינהו**, וכידוע ממהרשד"ם אבן העזר סי' רל"ה לגבי ספק שבויה, עי"ש. ואא"ז בשו"ת דברי חיים (ח"א אבן העזר סו"ס י) כתב דמטעם דאין כהני זמנינו רק כהני חזקה **אין להרחיב הדיבור**, כי ח"ו לומר כן, ושכן שמע ממנו"ז ז"ל שראוי להזניח טעם זה, עי"ש. מכל מקום נראה דהיינו שלא לעשות מזה ספק וספק ספיקא, אבל באופן שהיתר ברור מכמה צדדי אחרוני, שפיר דמי לעשות סניף מזה. ויש לצרף גם כן דעת הראב"ש הנ"ל דכהני זמנינו אינם מזהרים כבר. ועכ"פ **חזי לאיצטרופי לקולא בנדון דידן שבלאו הכי יש כמה צדדים להקל**".

לפנינו שני טעמים נוספים המצטרפים להתיר לכהנים להיכנס לבית חולים לצורך ביקור חולים:

[א] טומאת כהנים בזמננו - דעת הראב"ד שאין איסור על כהן שכבר נטמא, לחזור ולהיטמא שוב, כל עוד לא פרש מטומאתו. ולכן לכהנים בזמנינו, שנחשבים כבר כטמאים, אין איסור טומאה.

[ב] ייחוס כהנים בזמננו - רוב הפוסקים סבורים שהכהנים בזמנינו אינם אלא ספק כהנים, מכיון שאין להם ייחוס. ואף שאין משתמשים בסברא זו אלא לחומרא [כגון לאסור גרושה לכהן], אולם בספק טומאה מדרבנן, כבנדון דידן, יש מקום להקל.

אמנם צירוף סברות אלו, אינו פשוט כלל ועיקר, כמבואר בשו"ת תשובות ונהגות [בהמשך דבריו המובאים לעיל **אות יא**] וז"ל: "מאחר שנאמר ושמרתם את כהונתכם, הלא במקום שצריך שמירה לא מועיל רוב או ספק טומאה ברשות הרבים לרמב"ן בחולין ב: ועיין באחיעזר (ח"א סימן א אות ג). ולכן אין לכהן לסמוך על ספק ספיקא

וכדומה, שעליו לשמור כהונתו לא לטמא בכל אופן (ומיהו בנדנד סכנה ח"ו להחמיר). ולענ"ד נראה בזה עוד טעם, שבכהונה נאמר קדושים יהיו וחייבין לשמור את כהונתם. ואף שכהנים בזמן הזה אינם אלא כהני חזקה, ויש באחרונים שהקילו מטעם זה, לענ"ד אין הדין כן, שלענין אסורים כבר פסק הרמב"ם (הלכות אסורי ביאה פ"כ הי"ג) דאף שכהן בזמן הזה אינו נאמן על פיו, מכל מקום נאסר בכל איסורי כהונה, ואם נשא פסולי כהונה או נטמא לוקה, עי"ש. וגם כאן בזה לבד שמחזיק עצמו לכהן נאסר עכ"פ כחתיכה דאסורה, שבודאי כבר אמר והחזיק עצמו כן".

בביקורי החולים הנהוגים היום - האמנם מקיימים את המצוה

טו. כאמור לעיל [אות ט], הגר"ש וואזנר צידד בתחילת דבריו בנדון כניסת כהנים לבית חולים, **להתיר את הכניסה לצורך קיום מצות ביקור חולים**, על פי המבואר בפוסקים שמותר לטמאות עצמו בטומאה מדרבנן לצורך ביקור חולים.

אולם בהמשך, דחה הגר"ש וואזנר היתר זה, וכתב: "איברא, למעשה איני מסכים לזה. דגם אם נניח דהלכה כהגאון בעל מכתם לדוד, דכיון דסוף טומאה לצאת בשאר פתחים רק דרבנן דמותר במקום מצוה - מכל מקום כיון דמבואר ביו"ד (סי' שלה) בבית יוסף בשם הרמב"ן בתורת האדם, דהמבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו, ומביאו רמ"א להלכה (שם בסע' ד). אם כן איך נתיר ח"ו כזאת בזמן הזה, **דרוב רובם של הביקורים בבתי חולים מצד זה של ההלכה הם ביקורים סתם**. ומכל שכן מה שקרובים מבקרים היולדות אחרי לידתם, ומבלים שם הזמן שאין בהם סרך מצוה כלל.

וגם אם נניח שזה שמברכים את החולה הוא בכלל בקשת עליו רחמים, מכל מקום עדיין אינו מציל זה ממקרים רבים מאד שהם רחוקים מעיקר מהות של מצות ביקור חולים. איברא, אהניא לן הנ"ל במקום צורך גדול באמת, שהקרב וכיו"ב צריך לשמש את החולה באמת, ולפעמים הרבה אי אפשר בלעדי, ואין רק חשש של סוף טומאה לצאת ע"פ הנ"ל, ובזה יש עכ"פ לימוד זכות, ומכל שכן שהטומאה לא הוחזקה, ויש רק ספק סוף טומאה לצאת, ואולי רק ספק דרבנן על פי הנזכר".

ומסקנת הגר"ש וואזנר: "ועצתי אמונה, ששואלים אותי אם להכנס לצורך ביקור חולים של ממש ליישב דעת חולה, כיון שהוא רק ספק - להיכנס ולצאת מיד, שישנה שם זמן מועט ביותר. דיש עכ"פ עוד צד שלא נתחדש טומאה בשעה מועטת, דלא חיישינן למיתה בזמן מועט. אמנם זה רק סניף, דבבתי חולים שכיחי חולים שיש בהם סכנה, ואין דומה לזמן מועט בעלמא".

• • •

בעת שלמדתי עם בני החבורה את הסוגיא, ואת התשובה הנ"ל של הגר"ש וואזנר, שלחתי את המכתב הבא, המבוסס על עיקרי הדברים שנתבארו לעיל:

בס"ד יום ג' לסדר "ושמחת בכל הטוב" תשס"ו כאן לוס אנג'לס

מע"כ הגאון הגדול פאר הדור והדרו

מרחן בעל "שבט הלוי" שליט"א

השלום והברכה

לאחרונה עסקתי בסוגיית קיום מצות ביקור חולים בבית חולים על ידי כהן, וזכיתי ללמוד את דברי מע"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קפ"ד שאסר לכהן להיכנס לבקר חולה. ויסוד טעמו מבוסס על פי דברי הבית יוסף ביורה דעה סימן של"ה בשם הרמב"ן בספר תורת האדם, דהמבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים מצוה זו, והביאו הרמ"א שם. ואם כן בזמנינו דרוב הביקורים בבתי חולים הם סתם ביקורים, אין להתיר לכהן לבקר בבית החולים.

ואמנם גם האדמו"ר בעל הדברי יואל מסאטמר (הובא בשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן ר"ז) דעתו לאיסור. אולם בשו"ת תשורת שי (ח"א סימן תקנ"ט) וכן בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קס"ו) נטו להתיר.

והנה מרגלית ופנינה מצאתי בתוספות הרא"ש בפירושו על התורה, בתחילת פרשת וירא, וז"ל: וירא אליו, לבקר את החולה וכו'. ובא ללמד דרך ארץ, שיש לו לאדם לבקר החולה ואפילו לא ידבר עמו דבר, כגון שמצאו ישן וניחא לו כאשר יגידו לו לחולה כי בא פלוני לראותו, עושה לו נחת רוח, עכ"ל רבינו הרא"ש.

מדבריו משמע, שיסוד ביקור חולים הוא **עצם הביקור**, ואף על פי שאינו מבקש רחמים, אלא הוא גורם נחת רוח לחולה, וסגי בכך, וכבר הוא מקיים את המצוה.

גם הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל בספרו פחד יצחק (אגרות ומכתבים, מכתב ל"ג) מבהיר כי תרגומה של המילה "ביקור" בביטוי "ביקור חולים" הוא מלשון "בקורת תהיה". כלומר העיון במצבו של החולה, וכדרך שאמרו גבי קרבנות "טעון ביקור". ולפי דברים אלו הוא פוסק שאפשר לצאת ידי חובת מצות ביקור חולים על ידי שיחת טלפון (וכן נקט בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סימן רכ"ג).

כמו כן חשבתי עוד סברא לקולא ולהתיר לכהן לבקר בבית חולים, על פי דברי שו"ת חוות יאיר (סימן קצ"א) אשר נשאל לגבי כהן העומד בחצרו והוגד לו פתאום שיש מת בשכונתו ומיירי בימות החורף והקור גדול, ונשאל האם מותר לו לרוץ דרך הבית החוצה ולהיכנס לבית שכנו, שאם ישאר שם יסבול צער גדול מהקור. והאריך בעל החוות יאיר להתיר לכהן לעבור דרך הבית ולעבור על איסור דרבנן, וזאת בשל הצער והעגמת נפש שיש לו מהקור.

אותם דברים נוכל לומר בנדון דידן לגבי כהן המבקר בבית החולים במקום שיש חשש טומאה, כיון שעצם הביקור מוריד ומקטין את צערו של החולה, שהרי נעשה לו בשל כך נחת רוח (כלשון הרא"ש הנ"ל). אם כן יש לומר שההקטנה הזו של צער החולה תאפיל על חשש טומאת המת, והכהן יהיה רשאי לבקר חולה בבית החולים.

(ובמיוחד אם מצות ביקור חולים היא מצוה מדאורייתא, כדברי הרמב"ן, יש לומר שעדיף לקיים מצוה דאורייתא ולדחות טומאה מדרבנן. ואף אם נאמר שמצות ביקור חולים היא מדרבנן כדברי הרמב"ם בהלכות אבל, עדיין אפשר לומר שיש לדחות איסור טומאה מדרבנן, שהרי הוא רק ספק אם יש מת בבית החולים, ומצות ביקור חולים ודאי שיקיים, וברי ושמא ברי עדיף).

אשמח מאד לקבל תשובה על דברי אלו ממע"כ שליט"א, והנני לברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה
וכל טוב סלה

בידידות ובהוקרה

צבי רייזמן

• • •

בחסד ה', לא ארך הזמן, וזכיתי לקבל את תשובתו של הגר"ש ואזנר.

ב"ה יום ג' בראשית תשס"ז פה ירושלים ת"ו

כבוד ידידינו המכובד איש חי רב פעלים לתורה

ואיהו גופא צורבא מרבנן הה"ג ידען וישרן

הרב מוה"ר **צבי רייזמן** שליט"א לוס אנג'לס יצ"ו

אחדשה"ט ושלום תורתו

קיבלתי מכתבו היקר אודות טומאת כהנים בביקור חולים בבתי חולים, והדברים עוסקים על דברת
עני כמוני בשבט הלוי חלק ה' סימן קפ"ד. הנה דברינו שם על פי דברת הרמב"ן בתורת האדם
והובא בבית יוסף, דמבקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו, ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד סימן
של"ה ברמ"א ס"ד. ודברי הרמב"ן אביר הראשונים והרמ"א כיו"ב יש בידם לקבוע ולהכריע.

ומה שהעתיק כ"ת במכתבו מספר רא"ש על התורה פרשת וירא תשואות ח"ח לו, כי בוודאי הכל
לפי הענין כמה נחת רוח או שימוש שעושה לחולה. וכן בקשת רחמים לפניו, או אולי אפילו שלא
בפניו, אם אי אפשר לשהות שם. והאמת דה"נ עצם הביקור של המבקר חולה משיב נפשו של חולה
ומפיח בו רוח תקוה, והחכם עיניו בראשו וכל ערום עושה בדעת. אבל סוף דבר כי היסוד של רבינו
הרמב"ן והשו"ע ופשטות הגמ' בשבת י"ב: צריך להיות שורש המצוה. והרבה מהמבקרים בוודאי
עושים קצת מצוה - אבל קשה להתיר משום זה לכל ביקור אם לא שיש קיום המצוה באמת או
בדברי תפילה ורחמים, או לדבר על לבו, או ע"י שימוש ולגרום נייח נפשיה להמוטל על ערש דווי.

שמחתי בדבריו היקרים והרבה תשואות חן

שמואל הלוי ואזנר

• • •

ענף ב

כניסת כהן לבית חולים לצורך טיפול צורך רפואי

לאור המבואר לעיל, יש לדון בפרטי ההלכה אימתי מותר לכהנים להתאשפז בבתי חולים לצורך בדיקות או קבלת טיפול רפואי.

טז. בקובץ וילקט יוסף (שנת י"ד קונטרס ט, סימן עד) נדונה השאלה "אם מותר לכהן לכונוס בבית החולים הכללי לשכב שם שבוע או שבועיים, לאשר אין יום שאין שם מת אף שרובם עכו"ם, הא יש מחמירים גם בזה. ואף בחולה שיש בו סכנה אין הרפואה בטוחה, וגם השכיבה שם אינו הרפואה". והובאה שם תשובת רבי מאיר אריק, ש"בחולה שיש בו סכנה ודאי מותר". וכן תשובת רבי שלמה זלמן ברייער, אב"ד פרנקפורט שהתיר לחולה שיש בו סכנה להתאשפז בבית חולים "ואף כי הרפואה שם על פי רוב אינה בדוקה, הלא אין הולכין אחר הרוב בסכנת נפשות, כמבואר כעין זה באריכות בשו"ת מהר"מ שיק לענין מציצה. ואין לי ספק בזה כי בזה כדאי הוא שיטת הראב"ד לסמוך עליו כמבואר בספר דגול מרבבה יו"ד סימן שע"ב [שאין כהן מוזהר על טומאת אהל של מת עכו"ם]".

אמנם לא נתבאר בדבריהם האם גם הותרה כניסת חולה שאין בו סכנה לאישפוז בבית חולים. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תרעז) נשאל: "האם מותר לכהן ליכנס לבית חולים לבדיקות", ופסק: "נראה דבמדה שיש חשש סכנה, בודאי מותר, ולא מיבעיא לן. אבל כשאין שום סכנה והולך שם לבדיקות או לבקר חולה, נראה שאסור לכהן להיכנס לבית חולים. שאפילו בעכו"ם אנו מחמירים כהשיטות שמטמאים באהל, ואפילו אם אין שם מת הלוא מצויים שם גוססים דקיימא לן להחמיר שמטמאים באהל. ואפילו אם נאמר שיש חזקת חי שאינו גוסס, מכל מקום הלא אפשר לברר ולשאול בפרט, דהוי דבר המצוי שיש גוססים, ובחזקה בעלמא בודאי חייבים לברר קודם אם יש שם מת, ולא לסמוך על החזקה".

ולמעשה, כתב בספר טהרת הכהנים כהלכתה (פרק יד סע' ט) את פרטי הדינים בזה:

"כהן חולה במחלה שיש בה סכנה ופקוח נפש, או אפילו שיש בה רק ספק וחשש רחוק של פקוח נפש, מותר לו להיכנס לבית החולים להתאשפז או לבדיקות ולשאר צרכים, ואפילו שיש שם כעת טומאת אהל דאורייתא, משום דפקוח נפש וכן ספק פקוח נפש דוחה את כל התורה.

אבל בחולה שאין בו סכנה, יש שכתבו [תשובות והנהגות הנ"ל] שבאופן שיש בית החולים עם טומאת אהל קבועה בלא הסדר חציצה הלכתית, ראוי לכהנים להחמיר שלא להיכנס לשם, ואפילו בבתי חולים שבמדינות חו"ל שרובם מתי גויים. ויש שכתבו [תשובת הגרי"מ שטרן שנדפסה בקובץ מבית לוי כרך ט] דבבתי חולים שיש רוב חולים גויים, מותר הכהן להיכנס לשם לצורך רפואה, אפילו בחולה שאין בו סכנה, דבוודאי הרפואה בבית החולים יותר טובה, וברמה יותר גבוהה. אבל בבתי חולים שברובם ישראלים יש להחמיר. אבל אם אין שם טומאה קבועה [כגון במקומות שיש סידורים מתאימים לכך] יש להתיר להיכנס אפילו בבתי חולים של ישראלים לצורך אישפוז או

ביקורת או טיפולים וכיוצא באלו, שהוא לצורך גדול. אולם ישתדל למהר ולקצר ככל האפשר, וכל אחד יעשה שאלת חכם לפי מקומו ועניינו".

יז. לעיתים עלולה להיות בעיה הלכתית גם בביקור אצל רופא פרטי, כדוגמת מה שנשאל בשו"ת שרידי אש (ח"ב סימן קלד) "אם מותר לכהן ליכנס לבית רופא, אשר על שולחנו עומדת גולגולת של מת, ואין ידוע אם היא של ישראל או של נכרי". וכתב השרידי אש, כי במקום שיש רוב מתי עכו"ם, הולכים בזה אחר הרוב. ואף שהרמ"א (יו"ד סי' שעד סע' ג) נקט שיש להחמיר כדעת הראשונים שגם מתי עכו"ם מטמאים באהל, אולם ניתן להקל בזה על פי הדגול מרבבה הנ"ל, מטעם ספק ספיקא: שמא הלכה שעכו"ם אינו מטמא באהל, ואם תמצי לומר שמטמא, שמא הלכה כהראב"ד שאין לכהנים איסור להיטמא בזמן הזה שכולם טמאי מתים.

והוסיף השרידי אש: "ולכאורה יש להעיר מה יועיל שזה הוי ספק ספיקא, הרי ברשות היחיד גם ספק ספיקא טמא, כמבואר בטהרות (פ"ו מ"ד). אלא שכבר העיר הצ"ח בברכות י"ט וכן המנחת חינוך מצוה רס"ג שזה רק לענין טומאה, אבל לא לענין איסור לכהן לטמא עצמו, שזה רק איסור, והדרינו לכלל דספק ספיקא מותר באיסורים" [וכוונתו ליסוד המבואר לעיל [אות ט] בדברי המרחשת שגם במקום שאין דין טומאה עדיין יש איסור להיטמא]. ומכל מקום צריך לברר אם הרופא לא קנה אצל עכו"ם שלקה מכבשני האש שהשרופים שם היו כמעט כולם ישראלים [התשובה נכתבה בשנת תשי"ז כמענה לתשובת הר"ב הלוי, אב"ד מינכן]. ואם אי אפשר לברר, יש להקל".

וכדברי השרידי אש פסק גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קלד) וז"ל: "הנני בזה לתשובת שאלתו בנדון איש אחד שהוא כהן, והוא מוכרח לנס בבית רופא, אשר בעלייתו נמצא שלד, האם יש לחשוש לדעת המחבר והרמ"א (ביו"ד סימן שע"ב) שמחמירים אף במת עכו"ם לטמא באהל, עכת"ד. הנה צדקו דבריו, במה דתלינו את השלד שהוא של נכרי, דכל דפריש מרובא פריש, אמנם גם זה אין ספק דאין לזוז מפסק הש"ע להחמיר אף במת עכו"ם, ואף שבדעת קדושים כתב דבשעת הדחק ביותר, ובמקום דלא הוי טומאת אוהל מדרבנן אף בישראל, אולי קיל, מכל מקום גם לפי זה צריכים לברר, אם בנדון הנשאל, ישנן שניהם, שעת הדחק ביותר, וגם אם הכניסה לשם הוי במקום דלא הוי רק טומאת אוהל מדרבנן אף במת ישראל, ודבר זה צריך דקדוק הרבה, אולם גם הדעת קדושים לא החליט זאת רק כתב כמסתפק בלשון אולי כנ"ל".

כניסת כהן לבית חולים לצורך ליווי אשתו היולדת

יח. בשו"ע (או"ח סימן של סע' א) נפסק: "יולדת היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללים עליה השבת לכל מה שצריכה. קוראים לה חכמה ממקום למקום, ומיילדים [אותה], ומדליקין לה נר אפילו היא סומא". וטעם הלכה זו מוסבר במשנה ברורה (שם ס"ק ג) על פי דברי הגמרא (שבת קכח, ב) "ואע"פ שחברותיה יודעות לעשות לה כל הדברים הנצרכים לה, אף על פי כן קים להו לחכמים דלא מיתבא דעתא דיולדת כששרויה בחושך". ובאגרות חזון איש (אגרת קמא) כתב: "בענין נסיעת יולדת בשבת, הדבר בהיפוך, מזרז אני ליסוע עמה". כלומר, בכל מקרה שבו היולדת לא תהיה רגועה אם לא יתבצע דבר מסויים שהיא דורשת, יש לבצעו, אף אם הדבר כרוך בחילול שבת - כדי ליישב את דעתה.

ועל פי זה התיר בשו"ת במראה הבזק (ח"ג סימן קכד) לכהן להתלוות לאשתו ולהיכנס עמה לבית החולים בבואה ללדת, משום "יתובי דעתה".

יחד עם זאת, מובן מאליו כי מיד לאחר שילדה, חזר להיות דינה ככל חולה המאושפזת בבית החולים, שצריך לדון האם מותר לכהן לבקרה שם, וכמבואר לעיל **בענף א'**.

ענף ג

כניסת כהן לבית חולים לצורך עבודה

יט. רבי שלמה קלוגר נשאל בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדור"ג ח"ב סימן ריב) "בכהן אם יכול להיות משרת אצל כמה חולים אשר לא ימלט שלא יהיה שם מת לפעמים". והשיב: "ולכן נראה היכא דהוי צורך החולים שאין בנמצא משרת כמותו, או היכא שהמשרת צריך לפרנסה ודחיקא ליה שעתא, יש להתיר לו להיות נעשה משרת שם להחולים, ובעת שיזדמן שם מת אם יהיה איזה פיקוח נפש לאיזה חולה, מותר לשמש שם כדרכו".

אך בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן רמח), שדן גם הוא "בכהן אם רשאי לקבל משרת עבודה בבית חולים", כתב: "הנה בדבר הכהן אשר מזדמן לו משרה לעבוד בבית חולים, וכשיהיה מת לא יוכל לצאת כי יצטרך להיות אצל שאר החולים, רק שיוכל להיות אצל חולים שבחדר אחר, **אין בזה שום מקום להתיר**". אלא שבסוף דבריו כתב: "אך אם יתנה עמהם שבאם יהיה מת ישראל יצא משם, אם הוא בית החולים כזה שאין שם חולי ישראל הרבה כל כך, שבהרבה ימים איכא מת מהם, יש להעמיד על חזקתם דרוב חולים לחיים ולא אירע חזקת חיותם, והוי כמו שרשאים כהנים ליכנס אף לבית גדול ומקום אסיפת עם ואין חוששים לשמא ימות אחד שם ויטמא. וכן הוא בבית החולים אם אין שם ריבוי גדול מחולי ישראל, וכשיזדמן שימות אחד יצא משם ואף רק כשידע שיש ישראל גוסס יצטרך לצאת".

בספר פני ברוך (סימן ב אות א) נקט לדינא כדברי המהרש"ק, וכתב: "מותר לכהן לעבוד בבית חולים, כגון אח או עוזר לחולים, הגם שלא ימלט שלא ימות שם אדם בזמן עבודתו, אפילו שלא יוכל לעזוב אז כי הוא צריך לשמש את החולים, אם הוא אח מוכשר או שהוא זקוק לפרנסה ודחיקא ליה שעתא". ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יז סימן ח אות ג) התיר לכהן לעבוד בבית חולים כאח או כעוזר לחולים "אפילו בהתנאות תנאי אחד בלבד, והוא, שבמקרה ובאותו חדר שמטפל אז ימות המת, שיוכל אז לעזוב ולצאת החוצה אם לא יהא לפניו לטפל בחולה שיש בו סכנה. אבל אם ימות מת בחדר אחר, יוכל שפיר להמשיך בטיפול בחולים אפילו בחולים שאין בהם סכנה, ועל אחת כמה אם עוד יסגור את הדלת של חדרו, כי אז הטומאה איננה להרבה פוסקים כי אם מדרבנן בלבד, **ומותר לעבור איסור מדרבנן בשביל חולה שאין בו סכנה**. ועל אחת כמה אם יסגור הדלת דאז ישנה לפנינו שיטת הדרישה והש"ך דס"ל דכל שדלת החדר סגור לא נכנס שמה טומאה כלל".

ובספר נשמת אברהם (יו"ד סימן שע סע' ב) הביא ד"ר אברהם סופר אברהם את דברי הגרי"י נויבירט שכתב לו: "אולי אם האח נמצא בחדר אחר, ולפי הש"ך אין בזה רק טומאה דרבנן, ומשום כבוד הבריות של החולים שצריכים לעזרתו יש להקל". והגרש"ז אויערבך כתב לו: "יתכן שאפשר לצרף זה שהכהנים בזמננו אינם מיוחסים, וגם דעת הראב"ד בזמן הזה שבלאו הכי הם טמאי מתים, האיסור להטמא הוא רק מדרבנן, ובצירוף דעת הש"ך שבחדר אחר האיסור רק מדרבנן".

• • •

סוף דבר, נמצאנו למדים כי ישנן כמה טעמים להתיר כניסת כהנים לבתי החולים:

[א] **חולה שיש בו סכנה או ישוב דעתה של היולדת** - מותרים לכולי עלמא, כנ"ל.

[ב] **במקום מצוה** - כמפורש בשו"ע (יו"ד סי' שעב סע' א) שהתירו לכהנים להיטמא לצורך מצוה, ולכן יש מקום להתיר כניסת כהנים לצורך קיום מצות ביקור חולים. ואמנם מטעם זה נקט הגר"ש וואזנר, שצריך לדקדק שבביקור החולים יקיים את מצות ביקור חולים, שעיקרה הוא בקשת רחמים על החולה. ולא כפי שנהוג היום "דרוב רובם של הביקורים בבתי חולים מצד זה של ההלכה הם ביקורים סתם. ומכל שכן מה שקרובים מבקרים היולדות אחרי לידתם, ומבלי שם הזמן שאין בהם סרך מצוה כלל".

[ג] **טומאת כהנים וייחוס כהנים בזמנינו** - דעת הראב"ד שאין איסור טומאה חדש על כהן שכבר נטמא, לחזור ולהיטמא שוב, כל עוד לא פרש מטומאתו. ולכן לכהנים בזמנינו, שנחשבים כבר כטמאים, אין איסור להיטמא. כמו כן נתבאר, כי רוב הפוסקים סבורים שהכהנים בזמנינו אינם אלא ספק כהנים, מכיון שאין להם ייחוס. ונתבאר לעיל, ששני טעמים אלו מצטרפים להתיר לכהנים להיכנס לבית חולים כאשר מתעוררים ספקות אחרים בענין טומאת הכהנים.

הרב שלמה כהן-דורס כתב בקובץ תחומין (כרך יט עמ' 332) צדדים נוספים להתיר לכהנים להיכנס לבתי חולים:

[ד] **חולה שאין בו סכנה או במקום צער הבריות וכבודם** - ברמ"א (יו"ד סי' שעב סע' א) נפסק שהתירו טומאה מדרבנן משום כבוד הבריות, ובשו"ת חוות יאיר (סימן קצא) התיר לעבור על טומאה דרבנן גם במקום צער. ולפי זה: "ברור כי אי כניסת כהנים לבתי חולים גורמת להם צער רב של דחיית טיפולים חיוניים. הצער הוא הן לחולים והן למבקרים, בפרט בתקופות אישפוז ארוכות ובמצבים קשים במיוחד, גם אם אין הדבר גובל בפיקוח נפש. והרי מצינו בהלכות שבת קולות שונות שנתנו אף לחולה שאין בו סכנה, ולכאורה הוא הדין כאן".

[ה] **לצורכי פרנסה וממון** - כשפרנסתו של הכהן תלויה בשהות בבית החולים יש מקום להקל אם יקפיד לצאת מהחדר שהמת בו [אף שאינו יוצא מבית החולים], ובפרט כשדלת החדר בו שוהה המת סגורה. ובענין הזה הוסיף הרב שלמה כהן-דורס: "במצוות לא תעשה שבתורה חייב אדם ליתן כל אשר לו, ובלבד שלא יעבור על האיסור (רמ"א יו"ד סי' קנז סע' א; או"ח סימן תרנו). נחלקו האחרונים באיסורים דרבנן: בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' צח) כתב שאין חובה לאדם למסור כל ממון כדי לא לעבור איסור דרבנן. לעומתו כתב בחפץ חיים (כלל א בבאר מים חיים סק"י) שגם באיסור דרבנן ימסור כל אשר לו, ועי' ביאור הגר"א וחי' רעק"א (יו"ד שם).

לכן, כהן שפרנסתו היחידה היא מעבודתו בבית חולים, או אם לא ייכנס לבית החולים ייאלץ לקבל את טיפוליו במסגרות פרטיות ויקרות [בפרט בטיפולים ממושכים ומסובכים, כגון טיפולי פוריות לחשוכי ילדים, מחלות חשוכות מרפא וכדו'] - נראה שיש לסמוך בכגון דא על המקילים באיסור דרבנן, כדעת בעל השבות יעקב".

• • •

מאמר זה ראה אור בקובץ מוריה, שבט תשע"א.

לאחר פרסומו כתב לי ידידי רבי אהרן גולדברג, נכדו של הגרש"ז אויערבך, את המכתב הבא:

בס"ד

להרב צבי רייזמן שליט"א

איש צדקה וחסד איהו רבנן ומוקיר רבנן

שלום וברכה

ראיתי את מאמריך הנפלא בקובץ מוריה מחודש שבט תשע"א, בענין כניסת כהן לבית חולים לצורך ביקור חולים.

רב תודות על המאמר שתזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה בכל הענינים.

בענין מה שנסתפק בגדר מצות ביקור חולים, ברצוני להעיר מה שמובא בספר מנחת שלמה ח"ב סי' פ"ב אות י, וז"ל "מצות ביקור חולים כלולה בעשיית חסד והיינו לעשות נחת רוח לחולה וכן לעשות לו צרכיו ולבקש עליו רחמים.

ולכן אם הביקור איננו נוח לחולה או בלתי אפשרי, וודאי שגם לשוחח אתו בטלפון, היא מצוה גדולה וגם זה כלול במצוה של ביקור חולים".

ובנוגע לכהן אי שרי להיכנס לביתה"ח כשיש חשש טומאה, ראיתי שמביא את דברי סבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' צ"ו אות כ"א. ברצוני לציין שבמשך השנים שמעתי פעמים רבות, איך שהיה מורה לכהנים, ששאלו אי מותר לילך לבקר חולה בבית חולים, שדבר ראשון היה מתעניין, על איזה בית חולים זה מדובר, והתשובה לשאלה, היתה שונה בין בית חולים אחד לשני.

דהיינו כשהשאלה היתה לגבי בית החולים שערי צדק בירושלים היה מתיר ואומר "מאחר ובית החולים שערי צדק מקפיד מאוד ברגע שיש ל"ע נפטר בבית החולים לתלות שלט בכניסה לבית החולים שהכניסה לכהנים אסורה, ונדמה לי שבזמנו גם במחלקות השונות היו מודיעים על האיסור לכהנים. ובנוסף מקפידים להעביר את המת מיד כשאפשר לחדר המתים שנמצא בבנין סמוך ונפרד לגמרי מהבנין של בית החולים".

ולגבי בית החולים הדסה עין כרם בירושלים. התשובה היתה שונה, שהרי ידוע שחזן מהבעיה של טומאת מת שנגרמת בפטירתו של אדם במחלקה, או בחדרי ניתוח במקרים של קטיעת איברים וכדו'. ההקפדה על הנהלים ההלכתיים פחות קשוחים מאשר בשע"צ.

ישנה בעיה נוספת שבית החולים הוא גם אוניברסיטה ויש פקולטה לרפואה ובמילא גם פתולוגיה, במשך השנים היה סבא מעורב באופן אישי יחד עם גדולי תורה אחרים בפתרון הבעיות שנוצרו בבית החולים הדסה ע"כ.

בין היתר נמצא פיתרון של דלתות כפולות ועגולות, בין הבנין המרכזי של בית החולים, לבנין של בית הספר לרפואה, ואין מציאות שהדלת תישאר פתוחה בין הבנינים ועי"ז נוצר חציצה מהטומאה.

בעבר היו תלונות מידי פעם שהדלתות לפעמים נשברות ובית החולים לא הזדרז כ"כ לתקן אותם. וגם דבר זה הגיע לידי פתרון.

גם בנוגע לחדרי המתים היו בעיות, למרות שהם בבנין אחר ונפרד וכביש מפריד בין הבנינים, בגלל צינורות שונים כמו צינורות של אוורור ומיזוג אויר וכדומה, יש שטענו שלמרות התיקונים שנעשו עדיין יש בזה ספק האם הם נקראים מחוברים לבנין האשפוז.

בכל זאת כשנשאל על בית החולים הדסה עין כרם, היה שואל לאיזה מטרה הכהן רוצה ללכת לבית החולים, דהיינו לחולה עצמו היה מורה שמותר לילך להתאשפז בבית החולים. ולכהן שצריך לילך לבדיקה אצל רופא שמקבל רק בבית החולים הדסה גם היה מורה להיתר.

לבעל ששאל אם מותר ללוות את אשתו לחדר לידה היה אומר שכדאי היה ללכת ללדת במקום אחר. אך באם היתה סיבה רפואית ברורה שהאשה צריכה ללכת ללדת דוקא בהדסה עין כרם היה מתיר בקושי לבעל ללוות את האשה.

לבעל כהן שרצה לבקר את אשתו לאחר לידה וודאי שלא התיר, למטרת ביקור חולה סתם לא היה מתיר והיה אומר שיהיה לך מצוה גדולה יותר אם לא תלך ושתדאג שאדם אחר ילך לבקר את החולה.

זכורני במעשה שהיה בזמן חוליו של הגאון רבי קלמן כהנא זצ"ל מח"ס טהרת בת ישראל ועוד, שהיה כהן תלמיד חכם ומדקדק גדול במצוות. שהיה מאושפז בבית החולים הדסה עין כרם עד פטירתו. בנו הרב בנימין כהנא לא הגיע לבקר את אביו בבית החולים מהסיבה של טומאת מתים בבית החולים. עם החמרת מצב בריאותו של הרב כהנא, התרעמה עליו אימו שלא יתכן שלא מגיע לבקר את אביו ובפרט שמצבו כ"כ חמור. הבן הגיע לשאול את סבא ז"ל וסיפר על מצבו הבריאותי החמור של אביו ושאל מה עליו לעשות, האם זה מוצדק להמשיך ולהחמיר על עצמו שלא להיכנס לבית החולים ולא לבקר את אביו השוכב על ערש דווי. וסבא ענה לו שלא יכנס לבית החולים למרות מצבו הקשה של אביו. אביך הרי מבין אותך טוב הוא הרי יודע מה עמדת ההלכה בענין.

ובאשר לצערה של אימו, ענה לו "תאמר לה שדיברת איתי. ושכך ההלכה, מכיר אני את אמך ויודע אני שגדלה והתחנכה בביתו של אביה הגאון ר' ברוך קונשטט. בטוח אני שתקבל את הדברים בלי פקפוק. [ההמשך היה שכעבור שעתיים אביו נפטר].

בברכה

אהרן בלאאמו"ר הגאון רבי זלמן נחמיה שליט"א גולדברג

• • •

רבי צבי כהן, רב מערב בני ברק, ומחבר ספרים רבים, כתב:

בס"ד, י' בתמוז תשע"א

לכבוד

הרב צבי רייזמן שליט"א

מחבר הספרים החשובים "רץ כצבי", לוס אנג'לס

אחדשה"ט, ראיתי היום את מאמרו "כניסת כהן לבית חולים לצורך ביקור חולים", שהודפס ב"מוריה". נהניתי מהדברים ומאופן הבאתם בטוב טעם ודעת, כולל ירידה לפרטים. ועל כך נתונה תודתי.

תוך כדי קריאת הדברים נזכרתי את אשר ראיתי לפני שנים, מאמר של הרב ד"ר מרדכי הלפרין, בספר "אסיא" כרך ט, בו ציין שביקור אצל חולה מביא לתשומת לב מיוחדת עליו ע"י הרופאים. ולפי זה גם אם המבקר לא יתפלל על החולה, וגם אם לא יישב את לבו בביקורו, במקרים מסויימים ביקור אצל חולה יכול להיות הצלת נפש.

ולסיום אכתוב את אשר שמעתי לפני שבע שנים, כאשר הגר"ש אלישיב שהיה בבית חולים ובא הגר"ח קנייבסקי לבקרו ומצאו ישן. ונשאל הגר"ח האם יש תועלת בביקור זה, הרי החולה אינו יודע מביקורו, והשיב הגר"ח: הרי אמרו חז"ל "שכינה מעל ראשו של חולה", אם כן זה מקום טוב להתפלל.

בברכת כהנים באהבה, ידידו ומוקירו

צבי כהן

• • •

רבי **צבי אשר מורסקי**, מחבר ספר ביקור חולים בהלכה ובאגדה, כתב:

בס"ד, יום ראשון י"א תשרי ה'תשס"ח

לכבוד הרה"ג ר' **צבי רייזמן** שליט"א

השלום החיים והברכה לעד, לו ולכל בני ביתו

שמחתי לשוחח עמו בטלפון בערב יום כיפור האחרון ונהנתי לדבר עימו בדברי תורה, אקווה שגם כב' כך.

מה שכב' רוצה להוכיח מהרא"ש (ריש פ' וירא, הבאתיו בספרי חלק ההלכה פ"ב הלכה ט"ז יעו"ש) שגם ביקור לחולה ישן, חשיב ביקור חולים. וכפי שהבנתי, מכאן כב' רוצה להוכיח ששרי לבקר יולדות, ולכאורה דלא כמש"כ בשבט הלוי. באמת הרבה עיינתי האם כוונת הרא"ש לחלוק על דעת הרמב"ן, ויש כאן מחלוקת ראשונים בהגדרת מצוות ביקור חולים וכנראה זה מה שכב' טוען, אך בכל זאת נראה לי:

א. הרא"ש כתב בלשונו 'דרך ארץ' ולכן אפשר לטעון ובצדק שאין כוונת הרא"ש להגדרת המצוה, רק כתב שיש גם בזה דרך ארץ היוצא ממצוות ביקור חולים אבל לא שבזה לבד מתקיימת המצוה בשלמותה.

ב. דעת הרא"ש, כדעת הרמב"ן, ומש"כ הרא"ש בישן, בזה מתקיים החלק של נחת רוח לחולה (החלק השני במצוות ביקור חולים) וכלול בו, שהרי כששיקום החולה ישמח ויש כאן חלק מן המצוה. ואין כאן מחלוקת.

אך באמת אומר לו שראיתי במהרש"א (ב"מ ל' ע"ב ד"ה והודעת) כמו שכב' רוצה לומר (ברא"ש), שאף אם הולך לבית החולה ולא עושה שם דבר מקיים המצוה, כיוון שנטל אחד משישים מחוליו של החולה (דרך אגב, בספרי בחלק ההלכה ריש פרק ד' דנתי הרבה בענין זה

דנוטל אחד משישים, עיי"ש), ראה בספרי פרק ב' הלכה י"ח (וראה שם גם דברי הגר"א פרק ב' מראה ההלכה 28 ואי אפשר להאריך כאן).

והרבה הוקשה לי דברי מהרש"א אלו, וחשבתי לבסוף לומר שאין כאן מחלוקת עם הרמב"ן (שהצריך ג' חלקים במצוה) שהרי המהרש"א במקום אחר (נדרים מ' ע"א) כתב כהרמב"ן, וע"כ צ"ל שכוונתו שאע"פ שאינו עושה דבר אצל החולה בכ"ז מקיים מצוה אך לא כל המצוה בשלמותה, וכמש"כ הרמב"ן. ואחר זמן שאלתי את הגר"ח קניבסקי לדעתו בזה והשיב לי (אני מצטט את השאלה והתשובה מתוך הספר):

שאלה: במהרש"א (ח"א נדרים מ' ע"א ד"ה שנאמר) כתב "ולהשכיל יפה מה רפואה שהוא צריך שזהו "עיקר הביקור חולים". וקשה ממש"כ [המהרש"א] בבבא מציעא (ל: ד"ה והודעת) דבהליכתו שם בלחוד "בלי שום מעשה מקיימה" דנוטל אחד מס' מחוליו, וצ"ע.

תשובה: לא כ' אלא וזה ממטרת הביקור אבל גם בלי זה מקיים מצוה.

כלומר זה גם **ממטרת** הביקור לקחת אחד מס' מחוליו, אבל לא שזה עיקר הביקור.

בברכת התורה

אשר זעליג מורסקי

בית המדרש וכולל 'דעת תבונות', קרית ספר, מודיעין עילית

• • •

רבי **דניאל כהן**, מראשי ישיבת היכל יצחק בירושלים, כתב:

א. גדר דחיית מצווה זו הרי סוף סוף אינו חיוב שנצרך לעשות דווקא בצורה כזאת, ואם יש כבר סיבה לדון הלכתית שאינו דבר המזומן לו, אם כן כבר אינה מצווה המוטלת עליו בעצם, ובכה"ג אינה יכולה לדחות, אלא אם כן כמו המעשה שהובא מהגרשז"א, ששם אפשר שהוא כיבוד הורים המחייב לעשות כן ואעפ"כ אסר הגרשז"א. (ואולי גם שם הרי הוא ואתה חייבים בכבודי וכו').

ב. בדין סוף טומאה לצאת, הנה בזה יש לכאורה נידון, האם הוא באמת גדר שהיכן שהוא אוהל שתצא דרכו, הרי הוא נחשב כבר אוהל טומאה מדרבנן או הללמ"מ, או דרך יש דין שסוף טומאה לצאת הוא גדר מטמא חדש. והנפק"מ לכאורה אם במקום שישנם חדרים או קומות שלא יצא דרך שם המת, אבל סוף סוף הם אוהל אחד, ובשעה שיצא המת יהיו הדלתות סגורות לשם אם הוא נחשב כמו אוהל למת עוד קודם שיצא המת, אזי, כיוון שדלתות אלו נפתחות סוף סוף הכל אוהל אחד של סוף טומאה לצאת, וא"כ גם קומות האלו יטמאו, (ואף שאם סוף סוף בזמן שיצא היו הדלתות סגורות שם אולי יהיה הדבר תלוי בברירה). אך אם הוא טומאה חדשה של סוף המת לצאת אין ניתן לכל האוהל הכללי שם אוהל אחד לטמאות אלא רק דרך יציאתו.

ואולי זהו חילוק הגר"ש ואזנר לפי הגר"א בין שער ראשון לשאר, או שעניינו מה שהמת יוצא ממקומו, שזהו סוף הטומאה לצאת אבל מה שהמת יעבור דרך שם אין הוא החפצא של יצאת במת "ממקומו" ולכך הוא דין אחר.

ג. במה שהביא לדון מחזקת חיים, לא הבנתי, כי סוף סוף אם המקום מוחזק שיש שם טומאת מת, אין לנו כלל לדון על האנשים ששם אלא על המקום בתורת מקום, ולדון בזה לפי ספיקו ומקומו.

ד. מה שהביא לדון על כהני חזקות, לכאורה יש לדון הבדל בין מה שדן הרמ"א והמג"א כלפי מנהג אחרים בכהן, שמה האחרים "מחוייבים" למה שהחזיק הוא, וסו"ס אין סיבה וודאית, אבל הוא עצמו אם מחזיק עצמו מסיבה מסויימת כך חייב לנהוג לפי מה שמוחזק לו.
ה. בגדר הירושלמי וכן בכל מציאות צורך עבודה וכדו', שאם לא מוחזק המקום לטמא דנים, שאין למיחש להתחדשות דבר, כי במציאות העכשיו הוא מוחזק. אבל לכאורה אם הוא זמן שמוחזק שיש שם כבר טומאה, גם לירושלמי יצטרך לצאת.
בתודה על כל המאמר הנפלא והבהיר, אשר לדידי כמובן הוא ממש אורחות חיים (שנצטרך רק לשמחות).

דניאל נתן כהן